

Bakos Rebeka
ELTE ÁJK Polgári Eljárásjogi Tanszék
Témavezető: Varga István, tanszékvezető egyetemi tanár

A kartellkárosultak kollektív igényérvényesítési lehetőségei Magyarországon az uniós jog tükrében

I. Bevezetés

Az uniós versenyszabályok fő célja, hogy lehetővé tegyék az Európai Unió belső piacának megfelelő működését, amely az uniós polgárok, a vállalkozások és az egész társadalom jólétének fő hajtóereje. Erre tekintettel az EUMSZ tiltja a vállalkozások közötti versenyellenes megállapodásokat (101.cikk) és az erőfölényben lévő vállalkozások piaci erőfölénnyel való visszaélését (102.cikk). A versenyjogi szabályok betartásáért a nemzeti versenyhatóságok és az Európai Bizottság felelnek. A versenyjogi szabályok teljeskörű érvényesülése azonban csak akkor biztosítható, ha a közjogi jogérvényesítés mellett magánjogi jogérvényesítésre is van lehetőség. Ennek egyik kardinális pontja, hogy a versenyjogsértéssel okozott károk esetén járó kártérítés a nemzeti bíróságok előtt kikényszeríthető legyen.

Figyelembe véve, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott kár rendszerint nagyszámú károsultnál jelentkezik, akiknek a kára azonban az egyénekre elosztva sokszor csekély jelentőségű, ezeknek a kárigényeknek az érvényesítésére a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lehetnek alkalmasak.

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU Irányelve¹ (Irányelv) a versenyjogi kártérítésekkel kapcsolatban rengeteg olyan szabályt rendezett, amelyeket korábban az egyes tagállamok eltérően vagy éppen egyáltalán nem alkalmaztak. Az Irányelv számos akadályt elhárított, melyek gátolták a

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról

versenyjogi kártérítési perek megindítását, kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetésére azonban nem kínált egységes megoldást.

Különböző bizottsági soft law dokumentumokból azonban megismerhető, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott kár és a károsultak sajátosságaira, valamint az európai hagyományokra tekintettel milyen kollektív igényérvényesítési mechanizmusokat irányoz elő a tagállamoknak a Bizottság.

Jelen rövid tanulmányban – kifejezetten a versenykorlátozó megállapodásokkal okozott kárigényekre fókuszálva – bemutatom az Európai Unió elképzeléseit és kidolgozott álláspontját a versenyjogsértéssel okozott károk kollektív igényérvényesítésével kapcsolatosan. Ezt követően pedig ismertetem a kartellkárosultak² kollektív igényérvényesítési lehetőségeit a magyar szabályozásban, és megvizsgálom, hogy az mennyiben áll összhangban az uniós elképzelésekkel és mennyiben nyújt hatékony védelmet.

II. Az európai uniós alapok

1. A *Courage*-ügy

Az Európai Unió Bírósága (EUB) már több mint 15 éve a *Courage*-ügyben kimondta, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott károk magánjogi úton történő érvényesítésének nemcsak, hogy helye van, de a magánjogi igényérvényesítés lehetősége megerősíti a közösségi versenyjogi szabályok hatékonyságát, és gyengíti azokat a gyakran rejtett megállapodásokat vagy gyakorlatokat, amelyek alkalmasak arra, hogy a versenyt korlátozzák vagy torzítsák. A közjogi igényérvényesítésen túl tehát a nemzeti bíróságok előtti kártérítési keresetek jelentősen hozzájárulhatnak az Európai Unión belüli hatékony verseny fenntartásához.³ Szintén a *Courage*-ügyben mondta ki az EUB azt is, hogy a Szerződés 85. cikkének (jelenleg EUMSZ 101. cikk) teljes érvényesülését veszélyeztetné, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely

² Jelen tanulmány szóhasználatában kartell károsultak alatt nemcsak a horizontális, hanem a vertikális versenykorlátozó megállapodással okozott károk károsultjai is értendők.

³ C-453/99. *Corurage Ltd. kontra Bernard Crehan and Bernard Crehan kontra Courage Ltd. és társai* ítélet, ECLI:EU:C:2001:465, 27. pont

alkalmas a verseny korlátozására vagy torzítására.⁴ Az EUMSZ 101. cikkének teljes érvényesülését pedig a nemzeti bíróságoknak kell biztosítani, többek között azáltal, hogy az EUMSZ 101. cikkének megsértésére hivatkozó magánszemélyek kárigényét, a közösségi jog által a magánszemélyekre ruházott jogok tiszteletben tartásával, elbírálja.⁵

A *Courage*-ügy üzenete tehát az, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott károk magánjogi úton történő kikényszerítésének biztosítása az egyes tagállamokban elengedhetetlen feltétele az uniós versenyszabályok érvényesülésének.

2. A Zöld Könyv tanulságai

Hamar világossá vált azonban, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott károk megtérítésének kikényszerítését számos körülmény nehezíti, amelyek kiküszöbölése nélkül a versenyügyekben elenyésző marad a magánjogi igényérvényesítési út igénybe vétele. E nehezítő körülmények összegyűjtésére tett kísérletet az Európai Bizottság által készített Zöld Könyv, ami a tagállami tapasztalatokat és gyakorlatokat is figyelembe véve foglalta össze a magánjogi igényérvényesítést akadályozó tényezőket.⁶ A Zöld Könyv és a hozzá tartozó munkadokumentum,⁷ többek között az alábbi problémákat azonosította, amelyek a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetésének szükségességét vetítették elő:

- a versenyjogi kártérítési perekben különös nehézséget jelent, hogy nehéz a bizonyítékokhoz való hozzáférés amiatt, mert a bizonyítékok gyakran a versenyellenes magatartást elkövető birtokában vannak;
- a versenyjogsértéssel okozott kár összegének meghatározása nagyon összetett és nehezen számszerűsíthető;
- számtalanszor előfordul, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott kárt az értékesítési láncban áthárítják és azt végeredményben a közvetett fogyasztó viseli. A közvetett fogyasztók kereseteit bizonyítási

⁴ C-453/99. *Corurage Ltd. kontra Bernard Crehan and Bernard Crehan kontra Courage Ltd. és társai* ítélet, ECLI:EU:C:2001:465, 26. pont

⁵ C-453/99. *Corurage Ltd. kontra Bernard Crehan and Bernard Crehan kontra Courage Ltd. és társai* ítélet, ECLI:EU:C:2001:465, 25. pont

⁶ Európai Bizottság: Zöld Könyv, az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetokről. Uniós azonosító: COM(2005) 672 végleges. (Zöld Könyv)

⁷ Európai Bizottság: Munkadokumentum a Zöld Könyvhöz. Uniós azonosító: SEC(2005) 1732. (Munkadokumentum a Zöld Könyvhöz)

problémák nehezítik, mivel nem tudják bizonyítani az általuk elszenvedett kár mértékét, valamint a kár és a jogsértő magatartás közötti oksági kapcsolatot;

- jellemző, hogy a versenyjogsértéssel okozott kár az egyes károsultakra vetítve olyan csekély összegű, hogy anyagilag nem éri meg a károsultnak az igényérvényesítés;
- a versenyjogi jogsértések károsultjai általában fogyasztók vagy kisvállalkozások, akik lehet, hogy nem is értesülnek a jogsértésről, vagy még ha értesülnek is róla, nincs kellő erőforrásuk a káruk számszerűsítésére;
- előfordulhat, hogy a kartellkárosultat nagy piaci szereplőnek számító, olyan kereskedelmi partnere károsította meg, akitől függ a piacon, ezért nem mer ellene kártérítési pert indítani;
- a károsultak számára nemcsak az esetleges költségelőlegezés, de sikertelen perlés esetén a perköltségviselés is visszatartó erő lehet a per megindítására.

A Zöld Könyvhöz tartozó munkadokumentum arról számolt be, hogy a versenyjogi kollektív jogérvényesítési lehetőségek tárháza nagyon vegyes az egyes tagállamokban, de az a jellemző, hogy egyrészt nem kártérítés érvényesítésére szolgálnak (hanem pl. fogyasztói szerződések érvénytelenségének megállapítására), és általában nem egy ágazathoz vagy jogterülethez kapcsolódnak, hanem általános jelleggel igénybe vehető jogérvényesítési eszközök.⁸

3. A Fehér könyv megoldási javaslatai

A Zöld Könyv tanulságaiból kiindulva a Fehér Könyv⁹ intézkedéseket és politikai választási lehetőségeket javasolt annak érdekében, hogy a közösségi versenyjog megsértése által érintett valamennyi károsult rendelkezésére álljanak hatékony jogorvoslati mechanizmusok.

A Fehér Könyvhöz kapcsolódó munkadokumentum már explicit módon kimondta, hogy a versenyjog tipikusan olyan terület, ahol a kollektív

⁸ Munkadokumentum a Zöld Könyvhöz, 195. bekezdés

⁹ Európai Bizottság: Fehér Könyv, az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. Uniós azonosító: COM(2008) 165 végleges. (A Fehér Könyv a teljes kompenzáció elvének kimondása mellett, szakított a magánjogi jogérvényesítésnek tulajdonított elrettentő hatással, és arra, mint a közjogi igényérvényesítést kiegészítő, kompenzációs célú igényérvényesítési formaként tekint.)

igényérvényesítési mechanizmusok bevezetése jelentősen javítja a károsultak kompenzációjának lehetőségét, ez pedig hozzájárul az igazságszolgáltatás hatékonyságához. Sőt kifejezetten úgy fogalmaz, hogy elengedhetetlen a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetése a versenyjog területén.¹⁰

A Bizottság a fentiek figyelembevételével a kollektív jogorvoslat két egymást kiegészítő mechanizmusának együttes alkalmazását javasolta.

Az első esetben az arra feljogosított szervek (pl. fogyasztói szervezetek, állami szervek vagy kereskedelmi szervezetek) indíthatnának keresetet a károsultak nevében. A keresetindításra jogosult szervek felhatalmazása vagy előzetesen, hivatalosan úton történő kijelöléssel, vagy ad hoc alapon, a konkrét ügyben történő kijelöléssel valósulna meg. A feljogosított szervezet által képviselt csoport tagjainak pedig azonosított, vagy azonosítható tagokból kell állnia. Ezeket az ún. képviseleti keresetindítási joggal felruházott szerveket kevésbé tartanák vissza azok az indokok, amelyek a kis szereplőket (fogyasztók, kisvállalkozások) egyébként visszatartják, mivel ők jó eséllyel nagyobb tőkével rendelkeznek a per megindításához és viteléhez, kellő erőforrással bírnak a kár számszerűsítéséhez. Mindemellett a kis piaci szereplők is nagyobb eséllyel mernek fellépni kereskedelmi partnereikkel szemben egy-egy képviseleti szervén keresztül, mint önállóan.

A második esetben pedig a károsultak rendelkezésére állna egy szabad részvételen alapuló (*opt-in*) közös kereset megindításának a lehetősége, ezzel lehetőséget biztosítva számukra, hogy egyéni kártérítési keresetük ügyében együtt lépjenek fel. A Fehér Könyv határozottan az *opt-in* rezsimit részesítette előnyben az *opt-out* rendszerrel szemben. Ennek indoka az volt, hogy az *opt-in* rendszer esetén sokkal kevesebb károsult venne részt a perben, ezáltal az kezelhetőbb lenne, és kisebb kockázattal adna esélyt a visszaélésekre. (A Fehér Könyvhöz tartozó munkadokumentum is megfogalmazta például az *opt-out* rendszerekkel kapcsolatos gyakori kritikát, nevezetesen, hogy a csoport nagy létszáma miatt a csoportot képviselő felperes egy idő után elveszti az irányítást a csoport tagjai felett és csak a saját érdekeit tartja szem előtt a perben, ez az ún. ügynök probléma).¹¹

A Fehér Könyv kiemelte, hogy a két egymást kiegészítő mechanizmust akként kellene bevezetni, hogy a károsultaknak ezek mellett is lehetősége

¹⁰ Európai Bizottság: Munkadokumentum a Fehér Könyvhöz. Uniós azonosító: SEC(2008) 404. (Munkadokumentum a Fehér Könyvhöz) 40. bekezdés

¹¹ Munkadokumentum a Fehér Könyvhöz 50. bekezdés

legyen egyénileg kártérítési keresetet indítani, tiszteletben tartva ezáltal a károsultak rendelkezési jogát.¹²

A Fehér Könyv a kártérítési keresetek költségeinek csökkentésére ösztönözte a tagállamokat és a következő megoldási javaslatokat kínálta. Javaslatot tett egyrészt arra, hogy korlátozzák a trösztellenes keresetek eljárási költségeinek mértékét, másrészt vizsgálják felül költségmegosztási szabályaikat és adjanak felhatalmazást a nemzeti bíróságoknak arra, hogy a per korai szakaszában olyan költségvégzést bocsássanak ki, amely indokolt esetben eltér az általánosan alkalmazandó költségszabályoktól. Ez a költségvégzés biztosítaná, hogy a felperesnek pervesztesség esetén ne kelljen a másik fél összes költségét kifizetni.

A Fehér Könyvhöz tartozó munkadokumentum továbbá szorgalmazta alternatív vitarendezési mechanizmusok bevezetését is, és kifejezetten kiemelte az egyezségkötés lehetőségét. Ezek elejét vehetik egy hosszú éveken át tartó, költséges pereskedésnek, aminek elkerülése mind a két fél érdekében állhat.

4. Az Irányelv és az azt kiegészítő bizottsági Ajánlás

Miután a magánjogi igényérvényesítés nem tudott áttörést elérni, 2014 novemberében az Európai Parlament és Tanács a Zöld Könyv és a Fehér Könyv tapasztalatait felhasználva Irányelvet fogadott el, ami számos, a versenyjogi kártérítési igényekkel kapcsolatos anyagi és eljárásjogi kérdést egységesen rendezett annak érdekében, hogy ösztönözze a versenyjogi kártérítési perek megindítását. Az irányelvet a tagállamoknak 2016. december 27-ig kellett implementálniuk¹³.

Ahogy az már a bevezetőből is kiderült, az Irányelv a kollektív igényérvényesítés területén nem vezetett be egységes szabályozást. Az Irányelv Preambulumának (13) bekezdése kimondja, hogy nem indokolt, hogy ez az Irányelv az EUMSZ 101. és 102. cikkének érvényesítésre szolgáló kollektív jogorvoslati mechanizmusok bevezetését írja elő a tagállamoknak. Ami meglepő azok után, hogy a Fehér Könyv még kifejezetten amellet foglalt állást, hogy versenyügyekben a magánjogi jogérvényesítés nem lehet hatékony kollektív igényérvényesítési eszközök nélkül.

¹² Fehér Könyv 4.

¹³ Irányelv 21. cikk

Azonban az Irányelv-javaslattal egy időben a Bizottság publikált egy ajánlást, az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és a kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (Ajánlás).¹⁴ Az Ajánlás kiemeli, hogy a kollektív keresetek megfelelő eszközként szolgálhatják az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, különösen azokban az esetekben, mikor a keresetek költsége visszatartaná a károsultakat attól, hogy bírósághoz forduljanak. Ilyen területek különösen: a fogyasztóvédelem, a versenyjog, a környezetvédelem, a személyes adatok védelme, a pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos jogszabályok és a befektetők védelme.¹⁵

Ez az Ajánlás tulajdonképpen a Fehér Könyv kollektív igényérvényesítési koncepcióját veszi át. Egyrészt ajánlást tesz meghatározott kritériumoknak¹⁶ megfelelő szervek felhatalmazására képviseleti keresetek megindítására, másrészt pedig arra az esetre, ha több felperes indítana keresetet, akkor egy *opt-in* rendszer bevezetését irányozza elő.

A bizottsági Ajánlásnak egyes szerzők szerint az irányelvhez hasonló kötelező ereje van. Legalábbis egy sima ajánláshoz képest fokozottabb elvárásként jelenik meg a tagállamokkal szemben arra, hogy a tartalmát valamilyen módon átültessék saját nemzeti jogukba.¹⁷

Összességében tehát megállapítható, hogy az uniós jogalkotó nem tartja indokoltnak egységes kollektív igényérvényesítési rendszer bevezetését sem a versenyjogi kártérítési igények területén, sem más területeken. Ugyanakkor már a Zöld könyv óta világos az a Bizottság számára, hogy – a versenyjogi jogsértéssel okozott károsultak nagy számára és az egyéni károk kis összegére tekintettel – a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok valamilyen formában történő biztosítása elengedhetetlen.

A következőkben megvizsgálom, hogy a magyar jogrendszerben rendelkezésre álló kollektív igényérvényesítési mechanizmusok mennyiben feleltethetőek meg az uniós elképzeléseknek és mennyire nyújtanak kielégítő segítséget a kartellkárosultak számára.

¹⁴ A Bizottság ajánlása az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (2013/396/EU) L 201/60, 9.

¹⁵ Ajánlás 9. és 7. preambulumbekkezdése

¹⁶ A szervnek nonprofit jellegűnek kell lennie; közvetlen kapcsolat kell, hogy fennálljon a szervezet célja és az uniós jog által biztosított azon jogok között, amelynek megsértése a keresetindítás alapjául szolgál; valamint elegendő pénzügyi kapacitással, humánerőforrással és jogi szakértelemmel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a felpereseket megfelelően képviselni tudja.

¹⁷ Horváth 2018. 41-42.

III. A magyar jogrendszer kollektív igényérvényesítési eszközei

1. A Gazdasági Versenyhivatal által indítható közérdekű per

A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) 85/A.§-a felhatalmazza a Gazdasági Versenyhivatalt, hogy közérdekből pert indítson a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt abban az esetben, ha a vállalkozásnak a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozó jogsértő magatartása a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti.

A jogalkotó felhatalmazást ad tehát arra a GVH-nak, hogy egy általa folytatott, akár kartell eljárásban is, nagyszámú fogyasztó polgári jogi érdekeinek kikényszerítésére pert indítson. Habár a jogalkotó nagy valószínűséggel inkább a fogyasztóvédelmi ügyekre vezette be a GVH közérdekű perindítási jogát, sem a Tpv. szövege, sem az indokolás nem zárja ki, hogy adott esetben kartellkárosult fogyasztók nevében is közérdekű pert indítson a GVH.

A Tpv. a károsultak azonosíthatóságáról annyit mond, hogy a fogyasztók körének, akik nevében a GVH megindítja a közérdekű pert, meghatározhatónak kell lennie. A fogyasztók körét már a keresetlevélben meg kell határozni, azoknak a tényeknek és körülményeknek az előadásával, amelyek szerint a fogyasztók érintett csoportja, illetve a fogyasztók azonos módon való érintettsége behatárolható.¹⁸ Meghatározható például a fogyasztók köre a jogsértéssel érintett termék és a jogsértéssel érintett időszak pontos megjelölésével.¹⁹

Tekintettel arra, hogy a GVH perindításának nem előfeltétele a fogyasztók hozzájárulása a keresetindításhoz, a Tpv. egy *opt-out* rendszert alkalmaz.²⁰ Ugyanakkor a Pp. 578.§-a az uniós követelmények tiszteletben tartásával lehetőséget biztosít az érintetteknek arra a nyilatkozatra, hogy nem kívánják, hogy kiterjedjen rájuk a közérdekű perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása, helyette önállóan szeretnének pert indítani.²¹

¹⁸ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 754.§ (2) bekezdés

¹⁹ Polauf 2018. 288.

²⁰ Nagy 2011. 170.; Udvary 2018 225.

²¹ A magyar jogalkotó a tiszta *opt-out* kollektív igényérvényesítési rendszer bevezetését alkotmányjogi érvek

A közérdekű per részletes szabályait a Pp.571-579.§-ai tartalmazzák. Eszerint ebben az esetben a közérdekű perben peres félnek csak a GVH minősül, az általa képviselt fogyasztók nem felek a perben.²²

A GVH kétféle közérdekű keresetet indíthat.²³ Abban az esetben, ha a kartellkárosult fogyasztók tekintetében a kár összege – az érintett egyes fogyasztók egyedi körülményeire tekintet nélkül –, egyértelműen megállapítható, a GVH marasztalási keresetet indíthat és kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a vállalkozást a követelés teljesítésére. Ellenkező esetben, vagyis ha a kár összege nem állapítható meg egyértelműen, akkor megállapítási keresettel kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a magatartás jogellenességének tényét. Ha a bíróság a magatartás jogellenességének tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal megállapította, a magatartással érintett fogyasztó az általa a vállalkozás ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, illetve egyéb követelésének tartalmát, valamint a jogellenes magatartás és a kára, illetve egyéb követelése közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani.

Álláspontom szerint a megállapítási közérdekű kereset indítása kartellkárok esetén nehezen értelmezhető. Kartell ügyekben ugyanis a GVH az, aki megállapítja a magatartás jogellenességét. Ha a GVH a versenyfelügyeleti eljárás alatt indítaná meg a megállapítási keresetet, akkor a bíróság felfüggesztené annak elbírálását, amíg a GVH nem dönt a kartelltilalom megsértésének tárgyában. Amennyiben pedig a GVH már megállapította a jogsértést, ahhoz a bíróság kötve van, a jogsértést vélelmezni kell.

A GVH a jogsértő magatartás elkövetésétől számított 3 éven belül indíthat közérdekű keresetet, amely határidőbe a versenyfelügyeleti eljárás időtartama nem számít bele. Ez a 3 éves időtartam már sokkal kedvezőbb, mint a korábban hatályban lévő 1 éves időtartam. Így nagyobb eséllyel tekinthető reálisnak, hogy közérdekű kereset indítására nemcsak a

miatt nem tarja bevezethetőnek. Úgy véli, hogy a rendelkezési jog, mint alkotmányosan is védett eljárásjogi alapelv az opt-out rendszerben oly mértékben kerülne elvonásra a felperesektől, ami a magyar perjogi és alkotmányos kultúrával ellentétes lenne. Érdekesség, hogy a közérdekű perben mégis megengedi a rendelkezési jog korlátozását. A Pp. 573.§-ához fűzött miniszteri indokolás szerint figyelemmel arra, hogy a közérdekű perekben „*több mint egyéni igény érvényesítése történik, e perekben az állam, a társadalom, a közérdek védelme zajlik, az anyagi jogi jogosult perlési jogállása nem szükségszerű, s a rendelkezési jogot sem korlátozza*” Az indokolás talán helyesbítést érdemelne annyiban, hogy a közérdekű perekben pontosan a rendelkezési jog korlátozása történik meg, csak a közérdekű perekben az állam közérdekvédelmi funkciója felülírja a rendelkezési jog teljeskörű érvényesülését.

²² Pp.573.§ (2) bekezdés

²³ Tpv. 85/A.§ (4) bekezdés

„nyilvános jogsértések”, hanem a „titkos jogsértések” esetén is alkalmazni lehet, amikor a jogsértés felfedezéséig hosszabb idő telhet el.²⁴

A GVH általi közérdekű perindítás az uniós jog fogalomrendszerében elhelyezve tehát olyan képviseleti kereset, melynek megindítására a versenyhatóságot jelölte ki a törvény. Ahogyan az a fenti szabályokból is kitűnik, elsősorban inkább fogyasztóvédelmi ügyekre van modellezve, mint kartell-kártérítési perekre, különös tekintettel arra, hogy a GVH csak fogyasztók nevében indíthatja meg azt. Hiányosságként jelenik meg, hogy abban az esetben, ha a kartellel okozott kár nem a fogyasztóknál, hanem a fogyasztói láncban elhelyezkedő jogi személyeknél keletkezik, az ő magánjogi igényük érvényesítésére a GVH nem indíthat keresetet, még akkor sem, ha nagyszámú károsult van és a közérdek védelme egyébként indokolná.

A GVH közérdekű perindítási jogát egyes szerzők szerint akár holt jognak is lehet nevezni²⁵, mivel a GVH eddig mindösszesen két alkalommal használta ezt a jogosultságát (akkor is fogyasztóvédelmi ügyekben és nem kártérítési tárgyban)²⁶.

2. Kötelezettségvállalásként felajánlott jóvátétel

Nem tekinthető ugyan klasszikus értelemben vett igényérvényesítési formának, de mégis a kartellkárosultak kompenzálásához vezethet a kartellező vállalkozások által tehető, úgynevezett kötelezettségvállalás. A Tpv. 75.§-a megengedi, hogy az a vállalkozás, mely ellen versenyfelügyeleti eljárás folyik, ha nem is tartja megalapozottnak az eljárást, de komoly kételyei vannak, hogy jogsértés megállapítása nélkül lezárul-e a vizsgálat, felajánlhat valamilyen jóvátételt a GVH részére. Ez a jóvátétel állhat a kartellkárosultak kárának megtérítésében is.²⁷

A kötelezettségvállalás elfogadása a GVH számára több előnnyel is járhat. Egyrészt jelentős eljárási költséget megtakarít azzal, hogy nem kell

²⁴ Nagy 2011. 171.

²⁵ Nagy 2011. 170.

²⁶ https://gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2018_as_sajtokozlemenyek/eredmenyek_es_uj_iranyok_a_fogyasztovedelemben_meg (utolsó letöltés dátuma: 2020.11.22.)

²⁷ Nagy 2010. (online változat)

lefolytatnia a vizsgálatot, másrészt olyan vállalatok „kikényszerítésére” is lehetősége van, amelyekre a vállalkozásokat egyébként nem kötelezhetné.²⁸

A jogsértő vállalkozásoknak is előnyös lehet ez a konstrukció, hiszen a kötelezettségvállalás elfogadása esetén a GVH a jogsértés kimondása nélkül megszünteti az eljárást. Ugyanakkor a gyakorlatban az ilyen jellegű kötelezettségvállalás azzal jár, hogy a kötelezettségvállalási csomagot a vállalkozásoknak kell összerakni. Ez többek között azt is jelenti, hogy valamennyi károsultat azonosítaniuk kell és egyénekre lebontva ki kell számolniuk a kár összegét. Ezek után pedig a kötelezettségvállalásban tett jóvátételt végre is kell hajtani. Már önmagában a kötelezettségvállalási csomag összeállítása és végrehajtása is jelentős költséggel járhat, arról nem is beszélve, hogy a legtöbb esetben a kartellel okozott kár összege meghaladná a jogsértés miatt kiszabott bírság összegét. Végeredményben a bírság és az ügyvédi munkadíj kifizetése még mindig jobban megérheti a vállalkozásoknak, mint a jóvátételre történő kötelezettségvállalás.

Trösztellenes ügyekben jóvátétel vállalása ugyan nem példa nélküli,²⁹ de nem tekinthető jellemzőnek.

3. Polgári anyagi jogi eszköz: engedményezés

A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:193.§ (1) bekezdése lehetővé teszi, hogy a jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra átruházza. Ez a lehetőség a kartell károsultak esetén is nyitva áll, a csoport tagjai a versenyjogi jogértésből eredő kárigényüket akár a csoportba tartozó személyre, akár a csoporton kívüli harmadik személyre engedményezhetik. Ilyenkor az engedményes saját nevében és saját jogán indítja meg a kártérítési pert, az engedményező csoporttagok pedig az engedményessel kötött megállapodásuk szerinti ellentételezésre lesznek majd jogosultak pernyertesség esetén.

Az engedményezéssel kapcsolatos első probléma rögtön az engedményezésre való felhívásnál jelentkezik. Kicsi arra az esély, hogy egy kartellkárosult fogyasztó vagy kisvállalkozás vállalja a csoport tagjainak

²⁸ Nagy 2010. (online változat)

²⁹ A Vj-41/2006/ számú ügyben az Országos Takarékpénztár vállalta a jogellenesen megemelt elő- és végtörlesztési díjak visszafizetését annak érdekében, hogy ne folytatódjon vele szemben az eljárás erőfölénnyel való visszaélés miatt.

felkutatását és engedményezésre történő felhívásukat, hiszen ez jelentős időráfordítást igényel és számos költségvonzata van. Életszerűbb az, hogy egy csoporton kívül álló harmadik személy szervezze meg a csoportot.

E tekintetben érdemes kitérni arra, hogy amennyiben ügyvéd vesz részt a csoport megszervezésében, kiteszi magát annak a veszélynek, hogy megsérti a Magyar Ügyvédi Kamara Etikai szabályzatát. A szabályzat értelmében ugyanis az ügyvéd köteles tartózkodni az ügyfélszerzés minden tisztességtelen formájától. Az ügyfélszerzés tisztességtelen formájának tekinthető különösen, ha harmadik személytől ellenszolgáltatást kér, vagy fogad el azért, hogy az ügyfelet hozzá irányította, vagy ellenszolgáltatás fejében közvetítőt, felhajtót vesz igénybe.³⁰

Ha tehát az ügyvéd felhívja a károsultakat az igényérvényesítésre, kezdeményezi a velük való kapcsolatfelvételt, vagy egy gazdasági társaság, társadalmi szervezet felhasználásával szervezi meg a csoportot, az etikai, fegyelmi vétségnek minősülhet. Ugyancsak a fenti tilalomba ütközhet az is, ha a csoportot megszervező társadalmi szervezet, az ő hozzájárulásával összegyűjti a szükséges ügyvédi meghatalmazásokat.³¹

Az engedményezés esetén további problémát jelent a csoport megszervezése: a csoport tagjainak azonosítása, engedményezési megállapodások előkészítése, tagok tájékoztatása stb. A csoportszervezés a csoportos perlésnek egyébként is olyan kiemelkedő jelentőségű része, hogy a *class action* szülőhazájában, Amerikában külön „iparág” épült ki erre és az ügyvédekre is jelentősen eltérő szabályok vonatkoznak e tekintetben.³²

Nemcsak a csoport megszervezésének technikai folyamata, de a költségeinek perköltségként történő elszámoltathatósága is problémát jelent. A régi Pp. perköltség fogalma³³ alá valószínűleg nem voltak bevonhatóak az engedményes csoportszervezési tevékenységből eredő költségek.³⁴ A jelenleg hatályos Pp. perköltség fogalma³⁵ erre nagyobb teret enged, de bizonytalan, hogy a pervesztes alperessel kifizettethető-e a követelést

³⁰ 6/2018. (III. 26.) MÜK szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól 11.13. pont

³¹ Nagy 2011. 170.

³² Bencsik Klaudia 2015. 9.

³³ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 75.§ (1) bekezdés: „Perköltség - a törvényben meghatározott kivételeket nem tekintve - mindaz a költség, ami a felek célszerű és jóhiszemű pervitelével kapcsolatban akár a bíróság előtt, akár a bíróságon kívül merült fel (előzetes tudakozódás és levelezés költsége, eljárási illeték, tanú- és szakértői díj, ügygondnoki és tolmácsdíj, helyszíni tárgyalás és szemle költsége stb.)”

³⁴ Nagy 2011. 170.

³⁵ Pp. 80.§: „A perköltség a félnél - a perben vagy azt megelőzően - a jog perbeli érvényesítésével okozati összefüggésben és szükségképpen felmerült minden költség, ideértve a bíróság előtt történő megjelenéssel szükségképpen felmerült keresetkiesést is.”

vásárló engedményes költsége, még akkor is, ha az engedményezés a károsultak igényérvényesítésének megszervezésére irányult.³⁶

Nagyobb esély mutatkozik arra, hogy az engedményezés megszervezésével járó költségeket a csoporttagoknak kell viselni. Ez történhet akár sikerdíjas formában is, oly módon, hogy az engedményes előlegezi az ezzel járó költségeket, és pernyertesség esetén a kár összegének csak egy részét fizeti ki a károsultak részére.³⁷

A kartellkárosultak, mint engedményezők kötelesek értesíteni a károkozót az engedményezés tényéről és az engedményes személyéről. A kötelezett az engedményessel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat a követeléseket, amelyek az engedményezővel szemben az értesítésekor már fennállt jogalapon keletkeztek.³⁸ Ez adott esetben bonyolíthatja a jogvitát, ha például a kartellkárosultak kiskereskedelmi vállalkozások, akik szerződéses nagykereskedelmi partnerükkel szemben indítanak kártérítési pert, és még az engedményezésről szóló tájékoztatást megelőzően megtagadják a megrendelt áru kifizetését. Ebben az esetben a kötelezett (nagykereskedelmi partner) beszámítással élhet.

Az engedményezés valóban a tömeges igényérvényesítés egyik eszköze lehet, és a gyakorlatban talán ez a legjellemzőbb magyar kollektív igényérvényesítési forma, igazából a tömeges igényérvényesítésre alkalmas eljárási szabályok nélkül, nagy számú károsult esetén nem tud hatékony eszköz lenni. A költségviselési szabályok alkalmazásának bizonytalansága pedig még kisebb számú károsult esetén is jelentős visszatartó erő lehet.

4. Polgári eljárásjogi eszköz: a pertársaság

A perben több felperes részvételét teszi lehetővé, így kollektív igényérvényesítésre is alkalmas lehet a pertársaság jogintézménye.

A pertársasági formák közül azokban az ügyekben, ahol csekély értékű polgári jogi követelések csoportos érvényesítése a cél, elsősorban a célszerű pertársaságnak a Pp. 37.§ c) pontjában szabályozott formája jöhet számításba, vagyis amikor a perbeli követelések hasonló ténybeli és jogi

³⁶ Nagy 2010. (online elérhető változat)

³⁷ Nagy 2011. 170.

³⁸ Ptk. 6:197.§ (1)-(2) bekezdés

alpból erednek, és ugyanannak a bíróságnak az illetékessége mindegyik alperessel szemben megállapítható.³⁹ Ebben az egyszerű pertársasági konstrukcióban az egyik pertárs perbeli cselekménye vagy mulasztása nem hat ki a többi pertársra, vagyis a pertársak függetlenségének elve érvényesül.⁴⁰

Ahhoz, hogy a felperesi pertársaságban részt vevő nagyszámú felperes perbeli cselekményeit össze tudja hangolni és egységes fellépést tudjon kialakítani, célszerű ugyanazt a képviselőt meghatalmazni a bíróság előtti eljárással, aki mindezt koordinálja.

A csoport megszervezése itt is problémát jelent. Csekély jelentőségű követelése miatt valószínűleg egy felperes sem vállalná a felperesi pertársaság megszervezését, annak minden adminisztratív terhével együtt. Erre logikus lenne a felperesi pertársaság képviselőjét is ellátó ügyvédet megbízni, aki viszont a fenti ismertetett ügyvédi etikai szabályok megsértését kockáztatná, ha ezt a tevékenységet vállalná.

Egyszerű pertársaság esetén a perköltségviselés akként alakul, hogy a pertársak a perköltséget a perbeli érdekeltségük arányában, ha azonban a pertársak perbeli érdekeltsége között nincs jelentős eltérés, akkor egyenlő arányban térítik meg. A perköltség azon részét pedig, amely kizárólag a pertársak egyikének vagy egy részének perbeli cselekménye folytán merült fel, a többi pertárs nem köteles megtéríteni.⁴¹

Viszont ahogy az engedményezésnél, itt is kérdéses, hogy a felperesi pertársaság pernyertessége esetén felszámolhatóak-e perköltségként a csoport megszervezésével (pl. kapcsolatfelvétellel) járó költségek. Ez a költség valószínűleg más megítélés alá esne, mint az engedményes csoportszervezésével kapcsolatos költségek, aki fizetett azért, hogy anyagi jogi jogosulttá válhasson. Azonban mindenképpen maradnának a csoportszervezéssel járó olyan költségelemek, amelyeket a pertársaknak kellene viselni, és ez nem teszi vonzóvá a pertársasági formában történő igényérvényesítést.

³⁹ Nagy 2011. 168.

⁴⁰ Wopera Zsuzsa szerk.: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (Complex Jogtár Kommentár) 39.§-hoz fűzött kommentár

⁴¹ Pp. 87.§ (2) bekezdés

5. Társult per: a Pp. által bevezetett új kollektív igényérvényesítési forma

A társult per jogintézményét a Pp. vezette be. A társult per a bizottsági Ajánlásnak megfelelően *opt-in* rendszerű, és legalább 10 fős felperesi csoport esetén indítható. A társult per lényegét leginkább a Pp. 583.§-ának rendelkezései juttatják kifejezésre: a felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.⁴²

A társult pert az különbözteti meg a pertársaságtól, hogy a felperesek tulajdonképpen lemondanak arról a jogukról, hogy önállóan nevezzenek meg jogi képviselőt, vegyenek részt a tárgyaláson, vagy vigyenek végbe perbeli cselekményeket. A társult perben képződött felperesi csoportnak egy képviselője van „egy hangon szólal meg” a csoport nevében.⁴³

A jogalkotó a társult pert olyan ügycsoportokra modellezte, ahol a csoporttagok könnyen azonosíthatóak (személyükben ismertek), az egyéni igényérvényesítés azonban nem megfelelően használná az igazságszolgáltatás erőforrásait, ezért célszerű őket egy eljárásban elbírálni.⁴⁴

A társult perlés lehetőségét csak a következő ügycsoportokban tartja fenn a Pp.: fogyasztói szerződésből eredő követelések érvényesítése, munkaügyi perek és a környezetterheléssel okozott egyes kárigények. Ez azt jelenti, hogy versenyjogi kártérítési ügyekben kizárt a társult per indítása, még abban az esetben is, ha a fogyasztói károsultak indítanának pert, mivel a igényérvényesítés jogalapja nem szerződésszegéssel okozott kár megtérítése lenne, hanem szerződésen kívül okozott károk megtérítése.

A polgári perrendtartásról szóló T/11900. számú törvényjavaslat általános indokolása a tárgyi szűkítést részben azzal támasztja alá, hogy a társult pereket azokra az esetekre vezeti be a jogalkotó „*amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (pl. ügyész, hatóságok) beavatkozását, viszont az*

⁴² Raffári - Szabó 2019. 450.

⁴³ Raffári - Szabó 2019. 451.

⁴⁴ Varga 2018. (HVG-ORAC Jogkódex online verzió)

*igények nagy száma és a hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.*⁴⁵

Az indokolásból az tűnik ki, hogy a jogalkotó a versenyjogi kártérítési ügyek területén elegendőnek látja, ha kollektív igényérvényesítési formaként a közérdekű per megindítását tartja fenn és nem ad a károsultak kezébe egyéb tömeges igények érvényesítésére is alkalmas társult perlési formát.

Tekintettel arra, hogy a GVH közérdekű perindítási jogát szinte egyáltalán nem gyakorolja, a társult per tárgyi hatályának versenyjogi ügyekre történő kiterjesztése is indokolt lett volna. A környezetvédelem körében felmerülő károk károsultjai által indítható perek analógiájára a kartellkárosultakat is be lehetett volna vonni a társult per hatálya alá. Vannak is olyan hangok, amelyek az újonnan bevezetett pertípus sikere esetén indokoltnak látnák a hatály bővítését.⁴⁶

Egyébként a társult per esetében sem rendezték a csoport megszervezésével kapcsolatos és a költségek viselésére vonatkozó szabályokat oly módon, hogy azok ne tántorítsák el a kartellkárosultakat a keresetindítástól. A társult perben is a károsultak (vagy a közülük választott reprezentatív felperes) az, aki e költségeket előlegezi⁴⁷, és a perköltség viselésére pedig a reprezentatív felperest kell kötelezni.⁴⁸ Vagyis még ha megindítható is lenne társult per a versenyjogi kártérítési ügyekben, a károsultak nagy száma és az egyéni károk csekély összege miatt sem tudna teljesen hatékony megoldást nyújtani.

IV. Következtetések

A magyar szabályozásban az egyetlen valódi kollektív igényérvényesítési eszköz, ami kartellkárok esetén is felhívható, az a Gazdasági Versenyhivatal által indítható közérdekű kereset. Ennek azonban legfőbb hiányossága, hogy azt a GVH csak fogyasztók nevében indíthatja meg, kartellkárosult vállalkozások esetén nem. Megkérdőjelezi a jogintézmény életképességét továbbá, hogy a GVH egyáltalán nem él a közérdekű keresetindítási jogával.

⁴⁵ T/11900. számú törvényjavaslat indokolása, Általános indokolás „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. (III.sz.) fejezetének 9. pontja

⁴⁶ Udvary 2018. 226.; A Szakértői Javaslat, ami egyébként a társult perlés eltérő koncepcióját valósította volna meg nem korlátozta volna a tárgyi hatályt. (Harsági 2018. 115.)

⁴⁷ Pp. 586.§ (1) bekezdés e) pont

⁴⁸ Pp. 590.§ (3) bekezdés

Ezt egészíti ki lényegében az engedményezés, mint polgári anyagi jogi eszköz és a pertársaság, mint polgári perjogi eszköz. Ezek azonban – annak ellenére, hogy lehetővé teszik, hogy több károsult egy perben érvényesítse az igényeit – nem a klasszikus értelemben vett kollektív igényérvényesítésre alkalmas jogintézmények. Számos egyéb szabállyal kellene kiegészíteni ezeket ahhoz, hogy hatékonyan alkalmazhatóak legyenek kartellkárok érvényesítésére is, különös tekintettel a károsulti csoport megszervezésére és a perköltségviselésre vonatkozó szabályokra.

Az *opt-in* rendszerű társult perek tárgyi hatályának versenyjogi kártérítési perekre történő kiterjesztése indokolt, azonban jelenlegi formájában legalább a perköltség előlegezésére és viselésre vonatkozó szabályokat akként kellene módosítani – a Fehér Könyvvel és az Ajánlással összhangban –, hogy a költségek ne tántorítsák el a károsultakat a társult per megindításától.

Az uniós álláspont ugyan elvetette az *opt-out* rendszerű kollektív igényérvényesítési mechanizmusok bevezetését, azonban ez nem példa nélküli az Unióban, akár annak valamilyen korlátozott, az *opt-in* rendszerrel vegyes alkalmazási formájában.⁴⁹ Az *opt-out* rendszer valamilyen formában történő bevezetése lenne csak alkalmas arra, hogy valamennyi károsultat becsatornázzon az igényérvényesítésbe, és olyan igények is érvényesíthetők lehessenek, amelyek önállóan nem jelennének meg. Az *opt-in* rendszerben a csoport megszervezésével járó adminisztrációs költségek mindenképpen visszatartják a kis összegű követeléssel rendelkező károsultakat, az *opt-out* rendszer erre is megoldást nyújthatna.⁵⁰

Az Európai Unió szemszögéből nyilvánvalóan az lenne a legelőnyösebb, ha az egyes tagállamokban, ha nem is egységes, de legalább hasonló intézményi tárházzal rendelkező lehetőségek állnának a kartellkárosultak rendelkezésére. Amíg ugyanis egyes tagállamokban jóval kisebb eséllyel tudják kárigényüket érvényesíteni, mint egy másikban, addig a közösségi versenyjog kikényszerítése nem lesz egységes az egyes tagállamokban. Ez pedig azt is jelenti, hogy az európai polgárok nem részesülnek ugyanolyan védelemben valamennyi tagállam területén.

⁴⁹ Pl. Dánia, Norvégia, Anglia (Harsági 2016. 15.)

⁵⁰ Harsági 2018. 105.

Felhasznált irodalom

Bencsik Klaudia: A kollektív igényérvényesítés hazai lehetőségei. *Themis*, 2015. júniusi szám (Bencsik 2015)

Harsági Viktória: A kollektív igényérvényesítés angolszász tapasztalatai. *Közjegyzők Közlönye*, 2016/ 2. szám (Harsági 2016)

Harsági Viktória: Európai válaszok a kollektív igényérvényesítés szükségességének kérdésére. Pázmány Press, 2018 (Harsági 2018)

Horváth E. Írisz: A kollektív jogorvoslatok közös elveiről szóló ajánlás. *Iustum Aequum Salutare*, XIV. 2018/4. (Horváth 2018)

Nagy Csongor István: Magánjogi igények érvényesítése a GVH határozatai alapján. *Fogyasztóvédelmi Szemle*, 2010. (1. évf.), 4. szám (online változat) (Nagy 2010)

Nagy Csongor István: A csoportos igényérvényesítés gazdaságtana és lehetőségei a magyar jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 66. évfolyam, 3. szám, 2011 (Nagy 2011)

Polauf Tamás (szerk.): Versenyjogi kártérítési perek. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2018 (Polauf 2018)

Harsági Viktória: Az új magyar kollektív igényérvényesítési rendszer értékelése. In: Raffari Katalin és Szabó Sarolta (szerk.): *Honeste Benefacere Pro Scientia*-Ünnepi kötet Burián László 65. születésnapja alkalmából. Pázmány Press, Budapest, 2019. (Raffari-Szabó 2019)

Udvary Sándor: Közérdekű és társult perek a polgári perrendtartásban, *Jogtudományi Közlöny*, 73. évfolyam, 5. szám, 2018 (Udvary 2018)

Varga István (szerk.): A polgári perrendtartás és kapcsolódó jogszabályok kommentárjai I-III., HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2018. (Varga 2018)

Wopera Zsuzsa (szerk.): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (Complex Jogtár Kommentár)

https://gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2018_as_sajtokozlomenyek/eredmenyek_es_uj_iranyok_a_fogyasztovedelemben_meg (utolsó letöltés dátuma: 2020.11.22.)

Possibilities of collective redresses of cartel victims in Hungary in light of the EU law

Summary

The private enforcement of cartel damages before national courts is as essential as the public enforcement of competition rules in order to the proper functioning of the internal market. However, there has not been introduced any common collective redress rules in the European Union, the Commission has elaborated in different soft law documents, that collective redress mechanisms are the most effective in the private enforcement of cartel damages. This study aims to present the collective redress mechanisms available for cartel damage victims in Hungary by comparing it with the Commission's concept put forward in the soft law documents.